

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3.

Fylke: Brakvind.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Rollag.

Emne: Bryne.

Bygdelag:

Oppskr. av: Ola Tjørrø.

Gard: Tjørrø.

(adresse): Veggli.

G.nr. 35 Br.nr. 1.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Vi sier her i bygda bryne (eit) og det å kvesse verk-tøjet med bryne hettes å bryne. - Ordet - hein - brukes ikke om noe slags bryne her i bygda, det jeg vet. -

2. Det brukes bryner nå for tida både av kinnstein og naturstein-mhvarende. For tida - 40-50 år tilbake, var det nok mest ^{natur} kinnstein som bruktes til bryne. Her i bygda finnes ikke - det jeg vet - naturlig brynestein. Her ble nok ført inn masse steds fra - muligens Eidsborg. For en 10-15 år siden ble det det virket bryner i nabokredet her - Norge. Her var av kinnstein og ble kalt Kjintvedt-bryner etter navnet på mannen som laget dem. Men nå er det slutt med den slags bryner for en tid siden - kanskje er han død eller som laget dem og andre har ikke ført denne hjemmeindustrien videre. Så langt tilbake i tiden jeg kjennet, til, var det de vanlige fjernettinger (bittkru) i bygda som også stoffet folk bryner. -

Jeg har også hørt om at folk gjorde
seg byure sjölv til eget bruk av stein
denne fant ut i naturen. Disse måtte være
lett å klyve (som skifer) i tykke em-
ner. For å få disse skikket til byure-
slette, glatte og fine - quod de revent
mot en hardere stein til det var egnet
for formålet. Eller hvort som et rikt byure
ble brukt og slitt ble det jo finere og finere.
Hlet er sikket over 50 år siden folk reddet
seg og var sjölkjelpere på denne måte -

3.

Alle skarpe egg-redskaper bli først
slipt på en rund slipestein og etterpå
kvasset med byure. -

4. Hlet lever ingen tradisjon om at
verkføyde, eggjerner som ljær m. m.
bare ble byuret til med hammer og
ikke slipt eller byuret etterpå. -
Hvad tid det ble skikket og bruk å slipe
ljær her i bygda kan ikke med sikker-
het fastslås - men det sikker lengt siden.
Ljærsmingene ble utført på en særskilt
beholdt og dette var også et fagyrke
som ikke hadde som helst kunne gjøre.
Disse som hadde spesialisert seg på
dette smieyrke ble kalt - ljærsmiden
og disse var det mange av her i bygda
for en 30-40 år tilbake, nå nesten ingen
lenger. Folk tinget ljær direkte fra
bygdebyene, gjerne på vinter tid, for å
være sikre på å få dem til finst. slatte-
sessen. De kjøpes bare maskin-smidde ljær,

2nd blad.

5. Nevnt. steier - suda, sune-
 steier e. lign. Kjemmer ikke kupa stekt
 til det auførte brik. Ofte ble slipe-
 steieren tatt med seg bort til ut-
 slåttene eller deigs, som lå så langt
 fra gårdsstuen hvor slipesteieren
 stod, at det ble litt langt å gå dit att
 å kvesse op. Jæent var det 2 eller
 flere steier på gården - halvstille-
 og en slik ble gjerne brukt til å farte
 rundt med til utslåttene, fordi den
 var lettest å frakte. -

6. Så lenge det det ikke lenger nytt
 å få kvesset den (ljåen) med byne,
 da måtte den tynges til eggen på
 slipesteier. -

7. Tildels bli det brukt flere slags
 byner på ljåen til samme kvessing
 for å få den riktig skarp, først grove
 byner, så fine - grov og fin korning.
 Til siste strykinga på ljåen brukes
 hals byrestikke - her i bygda også kalt
 sandstikke (ei). Hver er av tre - men
 påsmint en blanding av tjære og sand,
 som, når det bli tørt og hardt, er et bra
 kvesseredskap og brukes etter vanlig
 byne på ljåen. Til fin-egging av ljåen
 bli også i eldre tider brukt bare byne-
 stikke (ei). Hver er ikke pålagt noe
 slags stoff (sand eller tjære e. lign.),
 men gjort av harved, helst lønn eller
 bjørk. Slikt et redskap gjorde her enkelt sjøl.

889

8. Ljåen tas som regel av røvet når en sliper og under slipingen holder en alltid eggen mot seg. Ljåen med riktig kottorr på-skjærtiljå (ein) med ca. 25 à 30 cm. langt forv slipes dog som regel med ljåen i røvet. Skjærtiljåen brukes ved innhøstingen av åker, særlig når den har lagt seg - når det er legde (ei) og vanskelig å komme til med store ljåer og langt orv.

9. Laugorv ljåen bryes på den måte at man setter orvendene med i bakken og holder ved ljåfestet med venstre hånd og bryer med høyre. Laughjåer er gjerne en 160- à 170 cm. langt, dette er like som ställetkåren en stor eller liten til og så en gjerne røvet bestått med jern i den enden som settes med i bakken når en bryer ljåen. Klette av topraktiske grunner: forat ikke røvet etterhvert skal slites og forat det ikke skal bli på bakken under byrningen - bestaget endet bestandig i en spiss, som ga trygghet for skling.

Ställetrøvet er gjerne en 60-70 cm. langt, også dette sjølsagt etter som ställetkåren en stor til og bryes på den måte at man holder orv håndtaket mellom beina og ved ljåfestet med venstre hånd og bryer så med høyre hand.

10. Vi sier - brynekopp - (ein) overalt her i bygde. Her en som regel laget av tre og så sjerret (vub.) til med bjørkenevner

885

3⁴ blad

reindt. for at den skal holde sig tørt og ikke gisne og bli utett-rørlig i solsteiken.

Fregnvor og tidlig om morgenen og seint om kvelden, uti det var dogg på bakken du den slo- brukt. den som regel ikke bryerkopp med vann i, men bare vette bryet i dogget. Mange brukt i det heletatt ikke bryerkopp i noe slags væi, men bare - spryttet - på bryet, noi den skulde bryet. - Jeg har nok også det har vert gjort bryerkopp av både blikk og lar - men det er bare iundtagelse. Bryerkoppene var gjerne ca. 20 cm lang.

11. Nei.

12. Hver herge - bak - I bryerkoppens övre ende er en metallkrok som festes på buksebindingen eller en lorseu den har reindt livet.

13. Bryer, både av naturstein og künststein fuktet med vatn, med trebryer men etter som. -

14. Nei.

15. Nei.

16. Nei.

17. Nei.

18. Nei.

19. Nei.

20. Nei.